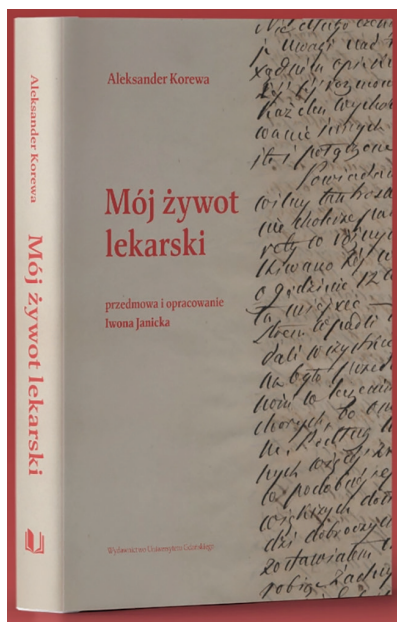

Aleksander Korewa, *Mój żywot lekarski*, przedmowa i opracowanie Iwona Janicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego [University of Gdańsk Press], Gdańsk 2025, ss. [pp.] 364

Edytorstwo źródeł historycznych stanowi jedną ze sfer warsztatu naukowego historyka. Ta dziedzina pracy naukowej zaliczana jest do trudnych, ale też przez wiele lat niedocenianych przez część środowiska. Sytuacja ta jednak wyraźnie się zmienia (choćby wyższa punktacja parametryzacyjna), co owocuje m.in. tym, że w ostatnich latach na rynku wydawniczym pojawia się jednak coraz więcej wydawnictw będących edycją źródeł. Sprzyja temu także powołanie Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki z panelem grantowym właśnie na edycje źródłowe. Niestety ten ilościowy wzrost wydawnictw źródłowych nie zawsze idzie w parze z poziomem merytorycznym ich przygotowania, nie zawsze spełniają one odpowiednie standardy zasad edycji źródeł późnonowożytnych. Niejednokrotnie autorzy/wydawcy opracowujący źródło/źródła opatrują je nielicznymi przypisami bibliograficznymi i rzeczowymi oraz niewielkim wstępem, nieraz nawet nie

© by the author, licensee Lodz University – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding Information: University of Lodz **Conflicts of interests:** The author is the journal's editor in chief. He did not participate in the peer-review process.

Ethical Considerations: The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Declaration regarding the use of GAI tools: not used

(Received: 2025-08-03. Verified: 2025-08-04. Accepted: 2025-08-06)

zamieszczając noty edytorskiej i zasad, którymi kierowali się przy pracy ze źródłem. Liczą się niestety wspomniane punkty parametryzacyjne, które nieraz przesłaniają cele i wartości naukowe.

Konstatacje powyższe nie dotyczą na szczęście pozycji, która stała się przedmiotem niniejszej recenzji. Znana badaczka z gdańskiego naukowego środowiska historycznego, Iwona Janicka¹, niemal wzorcowo przygotowała do wydania rękopis pamiętnika Aleksandra Korewy, wileńskiego lekarza z drugiej połowy XIX w., który zatytułował swoje dzieło *Mój żywot lekarski*. Należy przy tym natychmiast podkreślić, że jest to wartościowy autograf, który można zakwalifikować przede wszystkim jako egodokument, ale jednocześnie, moim zdaniem, jest to cenne źródło do dziejów polskiej dziewiętnastowiecznej medycyny i historiografii medycznej. Dr Korewa bowiem ukazał specyfikę i charakter wileńskiego środowiska lekarskiego oraz działalność Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego w latach sześćdziesiątych XIX w., a ponadto zamieścił szereg tytułów ówczesnych prac medycznych i artykułów z prasy specjalistycznej (medycznej). Wileński medyk również omawiał przypadki chorobowe oraz używane w jego czasach utensylia i specyfiki medyczne.

Nadany przez samego dr. Korewę tytuł egodokumentowi – *Mój żywot lekarski* – w pełni oddaje jego treść. Autor skupia się w nim przede wszystkim na opisie swojej praktyki lekarskiej, charakteryzuje konkretne przypadki chorobowe, z jakimi się stykał w pracy, sposoby ich leczenia, oddaje poziom ówczesnej wiedzy medycznej i źródła pozyskiwania tejże wiedzy przez wileńskie środowisko lekarskie. Wskazuje na codzienny trud wykonywania zawodu lekarskiego, na sukcesy i porażki. Chętnie dzieli się opiniami, często krytycznymi, na temat swoich dawnych mistrzów – profesorów Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Wileńskiego, kolegów po fachu rywalizujących z nim w prywatnej praktyce czy członków Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. W swoich ocenach bywał subiektywny i surowy, nieraz stawiając swoją wiedzę i pracowitość ponad kolegami po fachu. Jednak te wszelkie zapisy dokonane przez dr. Korewę są znakomitym źródłem wiedzy przybliżającym trudy i określone ograniczenia pracy lekarza w drugiej połowie XIX w., do poznania wileńskiego środowiska lekarskiego czy też kształtowania się prestiżu tej grupy zawodowej. To z pewnością stanowi jeden z zasadniczych argumentów, aby sformułować konkluzję, że Iwona Janicka przygotowała do wydania cenne źródło patrząc przez pryzmat zawartych w nim informacji.

Jednocześnie należy podkreślić, że pamiętnik dr. Korewy różni się zawartością treści od innych memuarów, które wyszły spod pióra przedstawicieli ówczesnego świata lekarskiego, jak np. Józefa Franka, Stanisława Morawskiego, Wiktora Feliksa

¹ Dr hab. Iwona Janicka, prof. UG jest m.in. autorką znakomitej, obszernej monografii pt. *Sina śmierć z Azji: epidemie cholery w północno-zachodnich guberniach Cesarstwa Rosyjskiego w XIX wieku*, Gdańsk 2021, ss. 847.

Szokalskiego, Teodora Tripplina, którzy wiele miejsca poświęcali także życiu rodzinnemu, kręgowi przyjaciół, troskom dnia codziennego². Z kolei dr Korewa niemal zupełnie w swoim egodokumencie pominął kwestie związane z życiem rodzinnym. Wydanie drukiem jego wspomnień stanowić więc będzie cenne uzupełnienie do biografistyki lekarskiej XIX w., a jednocześnie posłuży do analiz komparatystycznych.

Recenzowana publikacja składa się z obszernej przedmowy, opisu dokumentu, noty edytorskiej, edycji właściwego tekstu *Mój żywot lekarski* Aleksandra Korewy, bibliografii i indeksu osobowego. Koncepcja publikacji jest jak najbardziej odpowiednia dla tego typu wydawnictwa będącego edycją dosyć obszernego tekstu źródłowego. Zabrakło mi natomiast materiału ilustracyjnego, który z pewnością uatrakcyjniłby jeszcze szatę graficzną publikacji. Podejrzewam, iż Autorka nie znalazła odpowiednich materiałów ilustracyjnych związanych bezpośrednio z samym dr. Korewą, ale może warto było zamieścić grafiki pochodzące z epoki, a nawet wybrane strony z oryginału edytowanego pamiętnika.

Edycja tekstu pt. *Mój żywot lekarski* poprzedzona została obszerną, jednocześnie należy podkreślić erudycyjną i wartościową przedmową, napisaną przez Iwonę Janicką. Badaczka przybliżyła w niej autograf Aleksandra Korewy pod kątem jego zawartości merytorycznej, przydatności dla przyszłych badaczy oraz rzeczowo wyjaśniła zalety i przesłanki, które stały za podjętą przez Nią decyzją o przygotowaniu tekstu do wydania drukiem. Ponadto Autorka przybliżyła postać wileńskiego lekarza, wskazując, iż szereg okresów z jego wcześniejszego życia owianych jest nadal tajemnicą i zawartość egodokumentu, ze względu na pomijanie spraw życia osobistego, nie pozwala szerzej rozbudować jego biografii. Należy jednocześnie przy tym zaakcentować, że Iwona Janicka „wyprostowała” kilka dotychczasowych błędów, które powielali kolejni badacze zajmujący się przy różnych okazjach dr. Korewą. Chociażby udało się Autorce „poprawić” datę urodzenia swojego bohatera, lata odbywanych kolejnych studiów, sekretarowania w Towarzystwie Lekarskim Wileńskim. Lektura przedmowy pozwala na konkluzję, że została ona napisana z wykorzystaniem dużej wiedzy, Autorka swobodnie wyraża myśli, opiera przy tym bogatym słownictwem i trafnie stosuje szeroki aparat pojęciowy, w tym medyczny. To obszerne wprowadzenie do wydawnictwa zostało napisane

² Vide: *Pamiętniki D-ra Józefa Franka. Profesora Uniwersytetu Wileńskiego, z francuskiego przetłumaczył, wstępem i uwagami opatrzył D-r Władysław Zahorski*, Wilno 1913; S. Morawski, *W Peterburku 1827–1838: wspomnienia pustelnika i koszałki kobiałki*, wyd. A. Czartkowski i H. Mościcki, Poznań [1928]; W.F. Szokalski, *Wspomnienia z przeszłości*, wyd. przedmową opatrzył A. Wrzosek, t. 1–2, Wilno 1921; T. Tripplin, *Asmodeusz w Paryżu. Wspomnienia lekarza Polaka*, t. 1–4, Warszawa 1854; idem, *Pamiętniki lekarza Polaka z wypadków za granicą doznanych*, t. 1–6, Warszawa 1855; idem, *Wycieczki lekarza Polaka po własnym kraju*, t. 1–4, Wilno 1858 i jeszcze szereg innych jego prac z odbywanych podróży.

poprawnie pod względem stylistycznym, charakteryzuje go jasny i logiczny przekaz informacji, a język jest adekwatny do charakteru publikacji. Pojawiło się jedynie trochę drobnych usterek różnego typu (najczęściej literówki).

Publikacja ma charakter naukowy, stąd też opatrzona została odpowiednim aparatem naukowym. Autorka w przedmowie, jak i w licznych przypisach, którymi opatrzyła wspomnienia Aleksandra Korewy, odwołuje się do aktualnego stanu badań, wykorzystując publikacje o charakterze interdyscyplinarnym, na co wskazuje także lektura zamieszczonej pod koniec monografii bibliografii. W kwestii wykorzystanej literatury przedmiotu można by wskazać, iż brakuje jeszcze tej czy innej pozycji, ale skorzystanie z nich nie wpłynęłoby w jakiś zasadniczy sposób na zmianę końcowych wyników ustaleń. Jedynie rozbudowałyby bibliografię, która i tak jest dosyć obszerna, patrząc przez pryzmat typu publikacji. Wartościową częścią pracy edytorskiej wykonanej przez Iwonę Janicką jest właśnie opatrzenie tekstu zasadniczego wieloma przypisami zawierającymi także objaśnienia rzadko już współcześnie używanych terminów medycznych, dawnych jednostek chorobowych oraz utensyliów i medykamentów, których dzisiaj nie kojarzą/nie znają nawet starsi wiekiem lekarze. To z pewnością żmudna praca Autorki, z której powinni skorzystać różni badacze zajmujący się historią medycyny.

W osobnej części Autorka przeprowadza szczegółową charakterystykę źródła, które odnalazła przy okazji kwerend do monografii o cholery, w Bibliotece Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie, w zespole nr 273, w kolekcji Alberta Ludwika Zasztowta (lit. Alberti Ludovici Zoštauto kolekcija). Wskazuje na braki, uszkodzenia, stan zachowania i wszelkie trudności związane z odcyfrowywaniem poszczególnych zeszytów. Autorka stawia też pewne hipotezy dotyczące brakujących części pamiętnika, które są jak najbardziej zasadnie sformułowane.

Ostatnią część wprowadzenia do edycji źródła stanowi nota edytorska, która zawiera wszelkie niezbędne informacje wskazujące na podjęte przez redaktorkę monografii źródłowej zmiany i ingerencje w oryginalną wersję opracowanego tekstu. Są one zgodne z obowiązującymi zasadami edycji źródeł nowożytnych, czyli w *Projekcie instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku* autorstwa Ireneusza Ihnatowicza³. Iwona Janicka, moim zdaniem bardzo słusznie, odchodziła jednak od tych zasad w przypadku pisowni niektórych słów, zwłaszcza gdy związane były z medycyną i wskazują na wykonywany przez autora zawód (przykładowo: symptomy, womit, objawy chorobne, skir, skrofuliczny itp.), pozostawiając je w niezmiennym brzmieniu. Dzięki temu pozwoliła

³ I. Ihnatowicz, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i początku XX wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 1962, t. 7, s. 99–123.

potencjalnym Czytelnikom na poznanie klimatu epoki, a przede wszystkim przybliżenia stosowanej wówczas terminologii medycznej.

W publikacji zawierającej szereg nazwisk osób, które pojawiły się w egodokumencie, elementem aparatu naukowego zdecydowanie ułatwiającym korzystanie z niej są indeksy. W recenzowanej pozycji zamieszczony został indeks osobowy, który zamyka monografię.

Zadaniem recenzenta jest wskazywanie zarówno na mocne, jak i słabsze strony recenzowanej pozycji. W przypadku tej publikacji zdecydowanie dominują pozytywne elementy. Autorka nie popełniła usterek merytorycznych w przedmowie i w przypisach, wnioski i analizy, jeśli się pojawiają, są przemyślane i uzasadnione źródłowo. Obowiązkowo należy jeszcze podkreślić znakomitą szatę graficzną publikacji, druk jest czytelny, książka szyta, nie rozpadnie się nawet przy wielokrotnym korzystaniu z niej. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego zadbało ponadto o twardą i ciekawie zaprojektowaną graficznie okładkę.

Reasumując, pamiętnik dr. Aleksandra Korewy opracowany, poprzedzony wstępem i przygotowany do druku przez gdańską historyczkę jest oryginalną pozycją i powinien być atrakcyjną publikacją wobec innych wydawnictw tego typu. Mogę wręcz podkreślić, że wydawnictwo to powinno stanowić wzór dla innych osób, które podejmują się prac edytorskich nad źródłami późnonowożytnymi. Z pewnością publikacja powinna być wykorzystywana nie tylko przez środowiska naukowe, a także przez doktorantów i studentów różnych dyscyplin nauk humanistycznych i społecznych, a ponadto przez inne osoby, które zechcą zapoznać się z życiem zawodowym dziewiętnastowiecznego lekarza czy też wileńskim środowiskiem lekarskim. Pamiętnik powinien stanowić cenne uzupełnienie istniejącej historiografii w podjętej tematyce badawczej i monografia źródłowa szybko powinna znaleźć się w ogólnopolskim obiegu naukowym. Stąd też chciałbym zgłosić wobec Wydawnictwa Uniwersytetu Gdańskiego postulat, aby po jakimś czasie, ale niezbyt długim, pamiętnik trafił do otwartego dostępu. Tym samym zdecydowanie poszerzą się możliwości wglądu do tego wartościowego wydawnictwa źródłowego.

Jarosław Kita

Uniwersytet Łódzki • University of Lodz

 <https://orcid.org/0000-0002-8374-2848>

NOTKA O AUTORZE • ABOUT THE AUTHOR

Prof. dr hab. Jarosław Kita – kierownik Katedry Historii Polski XIX wieku w Instytucie Historii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego, członek Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk, wiceprezes Polskiego Towarzystwa Historycznego. Autor ponad 250 publikacji, w tym 17 monografii.

Zainteresowania naukowe: historia społeczna i gospodarcza XIX i XX w., dzieje społeczeństwa polskiego na tle porównawczym ze społeczeństwami Europy Środkowo-Wschodniej, historia ziemiaństwa polskiego, europejska kultura uzdrowiskowa XIX–XXI w., dzieje wojskowości polskiej w dobie zaborów, historia nauki w XIX–XXI w., przeszłość łódzkiego środowiska naukowego, dzieje miast regionu Polski centralnej.

jaroslaw.kita@uni.lodz.pl